

ԽԱՉԻ ՆՇԱՆԸ՝ ՏԱՐՕՆՈՒՄ

Պատուարժան խմբագրութիւն «ՍԻՈՆ»ի

Գեր. Սրբազան Հայր,

Անցեալ տարւոյ ՍԻՈՆ-ի Նոյ.ի թուի էջ 359-ի «Սիոնի Լուսարանութիւնները» վերնագրով գրութեան մէջ ի միջի այլոց գրուած էր հետեւեալը. «Ս. Գրիգոր և Ս. Տրդատ յաղթական խաչեր կանգնած էին Տարօնի բարձր բլուրներուն վրայ ի տես հաւատացեալոց . . . ևն»:

Ուստի իբրեւ Տարօնցի պարտ կը համարիմ խոնարհաբար յայտնել որ այդ խաչերը ո՛չ թէ միայն իբրեւ քրիստոնէութեան ու յաղթութեան նշան կանգնած էին Տարօնի բարձր բլուրներու վրայ, ինչպէս սրբազան խմբագրութեանդ կողմանէ յիշուած էր, այլ՝ Տարօնոյ ամբողջ շրջանի հայ գիւղերը շրջապատուած էին հսկայ խաչքարերով. այսինքն՝ իւրաքանչիւր գիւղունէն չորս խաչքար կանգնած արեւելք՝ արեւմուտք՝ հարաւ և հիւսիս: Իսկ Տարօնցի տոհմաւորակ այդ խաչքարերուն սա իմաստ կուտար, և հաւատքը այս էր թէ, այդ խաչքարերը գիրենք կը պաշտպանեն ամէն պատահարներէ՝ հիւանդութիւններէ և արշաւներէ:

Համբուրի Ս. Աշոց

մնամ խոնարհութեամբ

ԵՂԻՇԷ ՔԶՆ. Տ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

Նախկին Առաջն. Փոխ. Տարօնոյ եւ այժմ

Հոգ. Հովիւ Միլանի

Վարեգի, 22 Յունի. 1931

ՀԻՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԸ, ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

ԱՅՅ ՄԸ՝ ՏԵՂԱՊԱՆՆԵՐ. ՀՕՐ ԿՈՂՄԷ:

Փետր. 5, Եջ. օրը, Ս. Աթոռոյս Պարքին. Տեղապահ Սրբազան Տ. Տիրան Վրդ.ի և Տիրար Կ. Նուրեանի հետ՝ Երուսաղէմի Համալսարանի Վարչութիւնէն եղած հրաւերի մը վրայ՝ այցելութիւն տուաւ Համալսարանի նորակառոյց Մատենադարանին և ուրիշ յարկարաժիններու:

Առաւօտեան ժամը 10,30-ի ատեններ ինքնաշարժը արդէն Սկոպոս լիբան վրայ, (Համբարձման լիբան հիւսիսը), հոյսկապ Մատենադարանին շէնքին առջեւն էր: Մատենադարանապետը, Դոկտ. Հիււոյ Բերգմանն, լայն ճակատով, հաճելի զէմքով և հեղահամբոյր անձ մը, որ անգլիերէն կը խօսէր, Սրբազանը ընդունեցաւ և պտըտցուց զանազան բաժինները Մատենադարանին, որուն շէնքը կը կոչուի Վոլֆօն Հաուս, իսկ հաստատութեան անունն է Ազգային եւ Համալսարանական Մատենադարան: Հիմնուած է 1892-ին. 1920-ին Սիոնիստներ ձեռք կ'առնեն զայն, իսկ 1924-ին կը փոխանցուի Համալսարանի Վարչութեան, որ կը տեղաւորէ գիրքերը նոր շէնքին մէջ: Շէնքը լրացած է 1929-ին, շուրջ 40,000 սթէրլին ոսկի ծախքով, որ կահ կարասիով յառաջիկային կը բարձրանայ 50,000-ի:

Մատենադարանապետը նախ առաջնորդեց գրացանկերու սրահը: Հոս կը գտնուին 270,000 հատոր գիրքերու ցուցակները: Դասաւորուած եղած է միջազգային տասնորդական գրութեամբ, և զատ բաժիններ կան՝ եբրայեցերէնի, Արաբերէնի, Ռուսերէնի և եւրոպական լատինատառ գլխաւոր լեզուներու, թէ՛ հեղինակի և թէ՛ նիւթի կարգով: Կարեւոր մաս մըն է նաեւ Ուալինկոտնի Կոնգրէսի Մատենադարանին տպեալ գրացուցակը, որ իբր նուէր կը ղրկուի Համալսարանին: Երբ Սրբազանը կը դիտէր ցուցակներու զասուորումը՝ պետին օգնականը, հայ զգացումները զգուելու փափկանկատութեամբ՝ Հայոց մասին գրուած գիրքերու քարդեր

պատրաստած էր՝ ցուցնելու համար:

Յանկերու սրահէն՝ Սրբազանը անցաւ զրազիրներու և մեքենազիրներու աշխատութեան սրահը, ուր բազմաթիւ անձեր կը զրազէին ցուցակազրելով կամ օրինակելով: Հոս կը գտնուէին նաև եւրոպական բոլոր հրատարակութեանց ցանկերը, տարբեր լեզուներով մեծահատոր շարքեր՝ որոնք շատ անհրաժեշտ են ուսանողներու համար:

Սիրուն սրահ մըն էր նաև հանդէսներու սրահը, վայելչօրէն կահաւորուած Պաղեստինցի կին ճարտարապետի մը կողմէ: Բառասուենհիլդ հոգիի բաւական ընթերցարան մը՝ ուր կը ստացուին 1500-է աւելի հանդէսներ՝ այլեայլ լեզուներով: Ազգերու Լիկան իր բոլոր հրատարակութիւնները նուէր կը զրկէ հոս:

Սրբազանը ասիէ ետք առաջնորդուեցաւ մեծ ընթերցասրահը՝ տպաւորիչ, պարզ բայց գեղեցիկ՝ որ կահաւորուած չէ տակաին: 142 ընթերցողներու համար սեղան և աթոռներ պիտի զետեղուին հոս և 10,000 առձեռն ստէպ-գիմիլիք հատորներ պիտի գրուին:

Ապա գետնայարկէն (այսինքն առաջին յարկէն)՝ իջաւ ստորնայարկը: Գիրքերու դարակները հոս են: Բայց սովորական մատենադարաններէ քիչ մը տարբեր է այստեղ երեւոյթը: Խոշոր սրահը ապակի յատակներով երեքի բաժնուած է. (ապակին՝ առաւելագոյն լոյս և մաքրութիւն տպահովելու համար). բոլոր դարակները վեր-վար շարժական են, և ամբողջովին երկաթեայ: Խոշորը նեղ են և ցած: Ընթերցասրահին տակն է այս բաժինը, և կապուած փոքր վերելակով մը անոր հետ: 270 հազար հատորներու այս հաւաքածոյին մէջ կարեւորագոյն մասը կը կազմեն երբայագիտական մասը, բնականաբար, և արեւելագիտականը: Համբաւաւոր արեւելագէտ Ի. Գոլծիհլըրի չքնաղ և արժէքաւոր գրադարանը, 4000 հատոր, սուղ գինով առնուած և հոս բերուած է 1925-ին: արարական և խորամական ուսմանց թանկարժէք գանձարան մըն է ան: Երբայագիտական մասն ալ կատարեալ է, և 70,000 ի չափ հատորներ կը պարունակէ, բոլորն ալ գրուած հրեաներու կողմէ, կամ հրեաներու մասին: Մատենադարանապետը Սրբազանին ցու-

ցուց գերման հայադէտներու քանի մը գործերը և Հայոց մասին իրենց ունեցած գիրքերը: Մատենադարանի վարչութիւնը կը հրատարակէ մատենախօսութեան նուիրուած թերթ մը «Կիրիտթ Սեֆեր»: Թերթին խմբագիրը խնդրեց՝ որպէսզի Հայոց վանքին կողմէ հրատարակուած գիրքերուն պարունակութիւնները իրենց տրուին՝ հրատարակութեան համար: Սրբազանը սիրով խոստացաւ:

Համալսարանը ձեռագիրներով հարուստ չէ՝ 700 հատորի չափ ունի միայն անոնցմէ:

Մատենադարանը ունի երկու փոքր մասնաճիւղեր՝ երուսաղէմ քաղաքին և Տէլ-Ավիվի մէջ, այս կեդրոններու ուսանողութեան օգտակար ըլլալու նպատակով:

Սրբազանը յետոյ առաջնորդուեցաւ չէնքին տանիքը, ուր արեւելքէն սքանչելի համայնապատկեր մը կը պարզուի ղէպի Յուդայի Անապատ և Մեռեալ Ծով, և արեւմուտքէն սիրուն երուսաղէմը կը տեսնես նստած բլուրներու վրայ իր դարաւոր ու սրտայոյզ հէքեաթները պատմելու:

Վար իջնելով՝ Սրբազանին ներկայացուեցաւ Համալսարանին դիւանապետը (Սեկրետեր), որուն հետեւեցաւ Ն. Սրբազանութիւնը Մատենադարանապետին շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք: Անցաւ Համալսարանի զալարուէտ և ծառազարդ պարտէզներէն և տեսաւ զանազան բաժինները: Նախ մտաւ պաղեստինեան բուսաբանութեան սրահը, ուր հաւաքուած են և դասաւորուած Պաղեստինի ծաղիկներն ու ծառերը և պտուղները: Խաղողի մինչև 150 տեսակներ շարուած կան չիւշերու մէջ:

Ապա առաջնորդուեցաւ Ս. Գրական բուսաբանութեան բաժինը, ուր կը սերտուին բուսաբանական բանասիրութիւն, և արարական ու հրէական բուսագիտութիւն (plantlore): Բաժնին պեան է Գոկտէ. Հա-Ռոյպլինի: Ակնոցով ու մօրուքով, զիրաշարժ ու բարեացակամ անձ մը, որուն յոյժ հետաքրքրական բացատրութիւնները չեն լինար: Կ'ըսէ, օր. ի համար, թէ ի՞նչպէս պաղեստինեան ծոթրինը՝ խոնարհութեան, և կաղնին՝ ամբարտաւանութեան խորհրդանշաններ են, և թէ ի՞նչպէս թալմուտական ժամանակներուն հրեաներ ճգիկ մը կաղնի և ճգիկ մըն ալ

ծոթրին կը տանէին իրենց հակառակորդին՝ անոր հետ հաշտուելու համար, նշանակելու թէ կաղնիի պէս ամբարտաւան էին և ծոթրինի թփիկին պէս հեղ պիտի ըլլան. կը ցուցնէ և կը բացատրէ թէ ո՞րն է Աւետարանին «փայրենի շուշան»ը որ «ո՛չ ջանայ և ո՛չ նիւթէ», մինչդեռ «ոչ Սողոմոն յամենայն ի փառսն իւր զգեցաւ իբրեւ զմի ի նոցանէ», և կը բացատրէ թէ ի՞նչպէս ան «ի հնոց արկանելի» կը դառնայ չորնալէն ետք: Կը ցուցնէ «Սարոնի ծաղիկը». մատնանիւ կ'ընէ այն բոյսը՝ որ թկաղբած է եօթնաստեղեան ջահին (candélabre) ձեւը, և դեռ ուրիշ բոյսեր և ծաղիկներ՝ զործածուած Ս. Գրքի մէջ որպէս խորհրդանշաններ:

Ապա Սրբազանը առաջնորդուեցաւ Համալսարանի պաղեստինեան հնագիտութեան սենեակը, ուր հանդիպեցաւ ու ծանօթացաւ համբաւաւոր Դոկտ. Է. Լ. Սիւկենիկի, որ ցուցուց նոր պեղումներով գտնուած՝ խճանկարներով զարդարուած սինակիկի մը մասին հրատարակելի իր մէկ գործին արդէն հրատարակուած գունատիպ պատկերները, յայտնելով թէ հրէական խճանկարչութեան մասին նոր յայտնութիւններ պիտի ընէ ան, վասնզի առաջին սինակոկն է ուր խճանկարներ գտնուած են: Կը բացատրէ Պաղեստինի պատմութիւնը լուսարանող այլեայլ առարկաներ: Դոկտ. Սիւկենիկ բազմալեզուեան է. և Սրբազանին հետ ֆրանսերէն կը խօսի: Յաւ յայտնեց թէ այդչափ ազմուկ ելաւ անցեալները՝ երբ իր պեղած մէկ դամբարանը, ուր «Յիսուս որդի Յովսէփի» արձանագրութիւնը գտած էր, ոմանք նկատեցին Քրիստոսի նորագիւտ գերեզմանը, մինչդեռ ինք յայտնած էր թէ՛ այս տնուները սովորական անուններ ըլլալով աւետարանական ժամանակներուն՝ չա՛տ մը Յովսէփի որդի Յիսուսներ կային բնականաբար այն ատեն: Ըսաւ թէ շատ մը արձանագրութիւններ գտած է Աւետարանի մէջ գտնուող հրէական անուններով:

Համալսարանին հնագիտական հաւաքածոն իր միւս մասերուն նայելով փոքր է: Բայց պէտք չէ մոռնալ թէ ո՞րքան երկտասարդ է ան տակաւին, և շատ մը բաժինները նոր հաստատուելու վրայ են: Համալսարանը բացուեցաւ ասկէ միայն 5

տարիներ առաջ, Լորտ Բայֆորի կողմէ: Այսչափ կարճ ժամանակի մէջ բարդ հաստատութիւն մը դարձած է այն հրէական ձեռնբերեցութեան շնորհիւ: Արդէն իսկ ունի հետեւեալ ուսմանց բաժինները.

1. Ա. ԵԲՐԱՅԱՊԻՏՈՒԹԻՒՆ (Թալմուտ, եբր. գրականութիւն, պաղեստինագիտութիւն, հրէական փիլիսոփայութիւն և Կաբալա, հրէական պատմութիւն և ընկերաբանութիւն, հրէական ս. գրական մեկնաբանութիւն): Բ. ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՌԻՍՄՈՒՆՔ (իսլամական պատմութիւն, իսլամ տրուեստը և հնագիտութիւն, արաբերէն լեզու և գրականութիւն): Գ. ԸՆԴՆԱՆՈՒՐ ՄԱՐԻԿԱՅՆԱԿԱՆՔ (humanities) (իմաստասիրութիւն, յունարէն, յոյն և հոմ. պատմութիւն, միջին դարու պատմութիւն): 2. ՌԻՍՈՂԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՔ:

Համալսարանը կը ձկտի մասնաւորապէս ուժ տալ և կատարելագործել երբայագիտութիւնը և արեւելեան ուսմունքը: Այսուհանդերձ գիտական ուրիշ բաժիններ ալ հետըզհետէ կը հաստատուին: Փորձարկութեան և հետախուզական նպատակներով արդէն հաստատուած կան՝ բնագիտութեան, կենսաբանական և կոլլոյդական տարրաբանութեան, ընդհանուր տարրաբանութեան, պաղեստինեան բնական գիտութեան, մակարութաբանութեան, և առողջաբանութեան բաժինները, իրենց ստորաբաժանումներով:

Նորին Սրբազանութիւնը երբ ելաւ հրէնագիտական հաւաքածոներու բաժնէն՝ արդէն կէսօրը անցած էր, ուստի հրաժեշտ առաւ և երկու ժամուան յոյժ հետաքրքրական այցելութենէ ետք՝ մեծապէս գոհ և շնորհակալ մնալով՝ վերադարձաւ ժամք:

Ս. ՅԱՎՈՐԻ ՆԵՐՍԵՆ

ՊԱՏՐԻԱՐԲԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ

Անցեալ տարւոյ Դեկտ. 22-ին Քաղաքիս Վսեմ. Կառավարիչ Պր. Քիլիք Թոյ պատշաճական քննութեան շուրջ տեսկցուցին մ'ունենալու համար հրաւիրած եւ Ս. Արքեպիս Պատր. Տեղապա մերազանց: Ն. Սրբազանութիւնը Հոգ. Տ. Կիւրեղ վարդապետի ընկերակցութեամբ նոյն օրն իսկ զապաւ եւ խօսակցութիւն ունեցած եւ Կառավարիչին հետ:

ԿԱՐԵՆՈՐ ՎՐԻՊԱԿ

Յաջորդ երես, ա. սինակ 7դդ. տղ 23 Յունիս պիտի ըլլայ 19 Յունիս: